

Sürdürülebilir Bakış Açısıyla Turizm Kaynaklarının Değerlendirilmesi: İskenderun Örneği

Nihat Demirtaş¹

Rıdvan Yılmaz²

Özet

Bu çalışmada Türkiye'nin eşsiz kültürel mozağine sahip illerinden biri olan Hatay ve onun İlçesi İskenderun'un sahip olduğu turizm potansiyeli ele alınarak yerelde ekonomik ve sosyal unsurlar üzerindeki etkileri sürdürülebilir turizm kapsamında nasıl değerlendirilebileceği üzerinde çalışılmıştır. İskenderun'un antik ismi Alexandria'dır. Hellen diline göre, Alexandros (İskender) Yurdu anlamındadır. Aynı adı taşıyan diğer kentlerden ayrılması için İskenderun'a Roma döneminde, Alexandria Minor (Küçük Alexandria), Haçlılar döneminde ise Alexandretta denmiştir. İskenderun ve çevresi tarihinden taşıdığı yapılara, kültürel çeşitliliğe ve doğal güzelliklere sahiptir. Şehir sanayi özelliğiyle bilinse de sahip olduğu turizm kaynaklarının eklemlenmesiyle turizm adına da söz sahibi olabilecek konumdadır. İlçenin sahip olduğu doğal ve beşeri kaynaklarının ortaya konmasıyla sahip olduğu endüstriyel gücünü turizmle güçlendirilmesi başta turizm yatırımları olmak üzere pek çok konuda sinerji yaratabilecek yapıdadır. Nitekim UNESCO şehri seçilen Hatay'a giden güzegâhın üzerinde oluşu gerekse tatil ve dinlenme turizmiyle ön plana çıkmış Arsuz ilçesine olan yakınlığı ve İskenderun – Kıbrıs bağlantılı feribot seferleriyle turistik ziyaretler ve yatırımlar açısından belirli bir düzeye gelmiş olan İskenderun kabuğunu kırmak üzere olan şehirdir. İlçe, yaşanan deprem felaketinden sonra yaralarını sarma ve tekrar yapılanma dönemine girmiştir. Yakın dönem itibarıyla şehrin yapılanma seyrini deprem öncesi ve deprem sonrası olarak ikiye ayırmak olasıdır. Gereken dersler çıkarıldığı takdirde

1 Doç. Dr., İskenderun Teknik Üniversitesi, Turizm Fakültesi, nihat.demirtas@iste.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-4245-6909

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, ridvan.yilmaz.lec22@iste.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-7787-2331

felaketler ölümcül sonuçlara yol açamayacaktır. Bu itibarla gerekli önlem ve düzenlemelerle yola çıkılarak yapılacak yatırım ve restorasyonlar modern bir şehrin yaratılmasına da fırsat sağlayacaktır. Çalışmada sürdürülebilir bir yaklaşımla kaynakların değerlendirilmesi ekseninde ele alınmıştır. Esasen sürdürülebilirlik kaynakların kullanılmaması değildir. Kaynak kullanımının ekonomik – çevresel ve toplumsal yapı ve sistemler üzerinden bütüncül bir bakış açısıyla ilişkilendirilmesi ve değerlendirilmesidir. Bu bakış açısından hareketle İskenderun İlçesinde turizm unsurlarının devamını sağlamak, varlığını gelecek nesillere taşımak için yapılan çalışmalar sürdürülebilir turizm bakış açısıyla ele alınmış olup İskenderun İlçesinin turizm destinasyon varlığına bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Turizm, gelişen ve hızlı ilerleme kaydeden bir dünya düzeninde ülkelerin refahı ve kalkınması için son derece önem arz eden bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bu maksatla ülkeler turizm sektöründe kalkınmasını sağlamak için payına düşeni almak ve turistlerin cazibesini kendi bölgelerine olan ilgiyi canlı tutmak amacıyla sürdürülebilir birçok alternatif turizm modellerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bakımdan Türkiye’de de turizm sektörü, kalkınmanın ve gelişmenin sağlanabilmesi açısından büyük bir öneme sahip olarak son derece önemli bir konuma sahip olmuştur. Diğer yandan turizm sektörü Türkiye’de başka bir ifade ile adeta fabrika ile özdeşleşmiş olup bacasız sanayi olarak ekosisteme özgü ve uyumlu bir adlandırılma yapılmaktadır.

Türkiye İli Hatay’ın önemli turizm İlçelerinden biri olan İskenderun tarihsel süreçte birçok medeniyete ev sahipliği yaparak oldukça önem arz eden bir konuma sahip olup birçok medeniyet unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. İskenderun ilçe olarak, hayli önemli bir konumda yer alarak, eşsiz tabiat güzelliklerine ve zengin bir turizm potansiyeline sahip olup bu durumda var olan unsurların varlığının korunması ve devamının sürdürülebilir bir turizm adına geleceğe taşınması adına çeşitli alternatif turizm modellerinin önemini ortaya çıkarmıştır. Bahsedilen alternatif turizmin değişik toplumların birbirleriyle iletişim içerisinde bulunması neticesinde kültür, sosyal ve ekonomik olarak deneyimler elde etmesi ve bu durumunda birçok farklı turizm arama yönetimlerine bir destek sunması durumudur (Verma ve Ansari, 2016:143). Ortaya çıkan alternatif turizm modellerinden birisi olan sürdürülebilir turizm kapsamında İskenderun İlçesinde faaliyet gösteren turizm etkinlikleri araştırma konusu edilmeye çalışılmıştır.

1970’lerle birlikte turizm sektörüne ilgili olan toplumlar çevreyle uyumlu olan turizm modellerini hayata geçirerek sürdürülebilirliğin önünü açan bir

dizi faaliyetlere ön ayak olmuştur. Alternatif bir turizm olan sürdürülebilir turizmde pazarlama unsuru temelde doğaya ve kalite unsuruna bina edilmektedir (Seyhan ve Yılmaz, 2010). Buradan hareketle alternatif bir model olan sürdürülebilir turizm, ülkeler için turizm sektöründe sadece ekonomik kalkınmanın sağlanması değil aynı zaman daha çevreci ve ekosistemle uyumlu olan turizm faaliyetleri olup bunun neticesinde var olan turizm unsurlarının ileriye taşınmasını da öngören bir alternatif model ortaya çıkarılması istenen hususlardan biri olmuştur.

Araştırma alanı olan Hatay'ın İlçesi İskenderun'da turizm faaliyetlerinin neler olduğu hakkında bilgi verilmekte ve bu faaliyetlerin sürdürülebilir turizm çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada İskenderun'un turizm potansiyelinin ortaya çıkarılarak mevcut potansiyelinin geliştirilmesi ve sürdürülebilirlik kapsamında yerinin nasıl alacağını ortaya çıkarılması gerektiği amaçlanmıştır.

1. Sürdürülebilir Turizm

Coccosis'in sürdürülebilirlik kavramına yaklaşımında; "insanların etkileri sonucunda tabiatta bulunan kaynaklara yönelen ve uzun bir süreçte varlığı beliren ekonomik, sosyal ve doğal olumsuz etkilerin ortaya çıkmasını engellemeyi amaç edinen görüşlerin birlikteliğini temel alan varsayımlardır. (Can, 2013). Karaman ise sürdürülebilirlik kavramını; ekosistem, toplum veya sürekli olan her bir sistemsel unsurun işlerinde kesinti oluşturmadan, bozmadan, sık kullanımla kaynaklarda kıtlığı neden olmadan veya aşırılığa kaçmadan sistemlerini devam ettirmesi olarak ifade etmektedir (Karaman, 1996:102). Sürdürülebilirlik kavramı; toplumlar tarafından, ekosistemde veya sürekli işleyen bir sistem üzerinde yer alan temel kaynakların aşırı tüketilmeden sonu belli olmayan bir gelecek unsuruna doğru işlevinin devamlı olmasını ifade etmektedir (Gilman, 2022).

1980'lerle birlikte deniz-kum-güneş üçgeni içinde tanımlanan kitle turizm faaliyetleri süreç ilerledikçe yaygınlaşmış olup varlığını üreten kaynak unsurlarını giderek tüketen bir duruma gelmiş ve çevre, ekosistem ve sosyo-kültürel çevrenin üstünde negatif tahribatlara sebebiyet vermiştir (Uğur, 2011). Bu bağlamda olumsuz etkilere engel olmak ve turistlerin cazibesini, arzularını kendi bölgelerine üzerine çekebilmek için toplumlar var olan turizm potansiyellerini koruma ve ekosistemle uyumlu bir turizm modeli olan sürdürülebilir turizmin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan turizm açısından önem arz eden pek çok turistik amaçlı kültürel, sosyal ve ekonomik yapılar mevcuttur. Ülkeler bünyesinde yer alan bu turistik tesislerin varlığıyla turizm sektöründe

başarılı olmak, kalkınmasını sağlamak ve dış ülkelerle rekabet edebilmek için turizm etkinlikleri hayli öneme sahip olmuştur. Burada öne çıkan hususların en başında turizm unsurlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması ve küresel turizmde rekabette denge oluşturabilmesi hususu ön plana çıkmıştır. Diğer yandan Birleşmiş Milletlerin 1987'deki Brundtland Raporu uyarınca; ekonomik, sosyal ve çevresel politikalar birlik içerisinde uygulanması esas alınarak çevreci ve korumacı bir yaklaşımla sürdürülebilir kalkınma sağlanması teklifi ortaya atılmıştır (Özbey, 2002;136). Buradan hareketle alternatif bir turizm çeşidi olan sürdürülebilir turizmi şu özellikleriyle açıklayabilmek mümkündür:

- Günümüzde var olan doğal, kültürel ve tarihsel turizm unsurlarının toplum açısından yararlanmasındaki sürekliliğinin sağlanması ve gelecekte toplum adına bu işlevinin muhafaza edilmesidir.
- Turizmin kapsamının geliştirilmesi, turizm alanında doğal, sosyal ve kültürel problemlerin ortaya çıkmayacak şekilde planlanması ve yürütülmesi gerekliliğidir.
- Gerekli olduğu düşünülen alanlarda genel olarak çevrenin kalite düzeyinin sürdürülmesi ve iyileştirilmesi sağlanmasıdır.
- Turistlerin ilgi ve meraklarını cezbedici bir turizm destinasyonu oluşturulmalı, pazarlanabilmesinin ve imajının devam ettirilmesi tesis edilmesidir.
- Turizm sektöründen kazanılan fayda giderek toplumdaki geniş tabana yönelik yayılmasının sağlanmasıdır (Kahraman ve Türkay, 2012).

Türkiye'de 1990'lı senelerde yerli ve yabancı turist tercihlerinde el değmemiş bir tabiatın varlığına olan hayranlığının tespitiyle turizm sektöründe doğanın korunmasına yönelik bir anlayış belirmiş ve dünya turizm piyasasında var olan rekabet ortamının sunduğu bazı avantajları yerelde ve bölgesel olarak elde etme isteği ülkemizin bir çok yerinde sürdürülebilir bir turizm anlayışıyla ilgili alternatif turizm arayışlarına yöneltmiştir (Özbey, 2002: 136; Kozak ve Bahçe, 2009: 95).

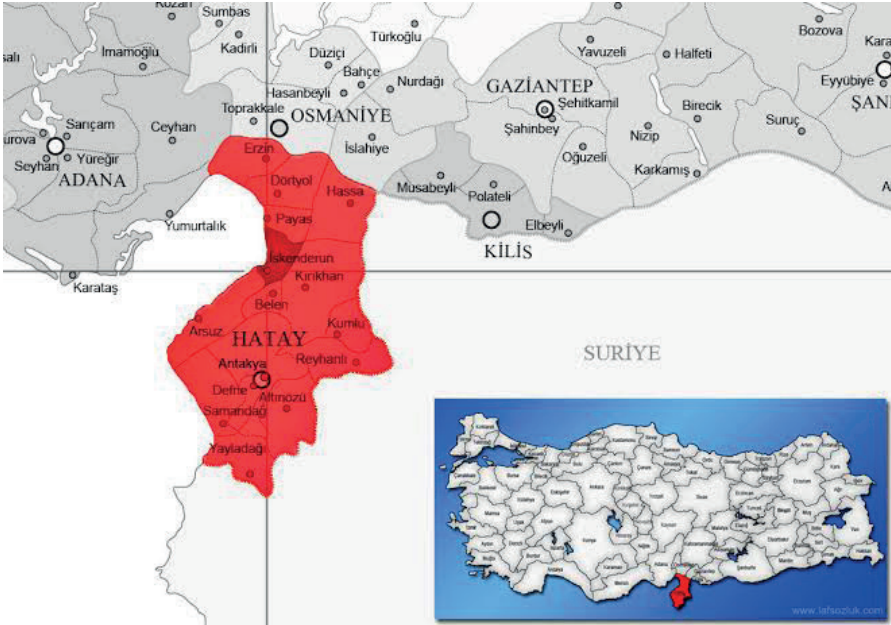
Dünya Turizm Örgütü'ne göre sürdürülebilir turizm kapsamında üç temel ilkeyi öne sürmüştür. Bu ilkeler; ekolojik sistemin ve biyoçeşitliliğinin muhafaza edilmesi, ev sahipliği yapan toplumlara ait orijinal sosyo-kültürel değerleri tahrip etmemek ve yereldeki insanların turizm piyasasında çalışmalarını sağlamak son olarak da toplumdaki insanların yaşam düzeylerini artırılmasını sağlamak yönündedir (UNWTO, 2002).

2. Araştırmanın Yöntemi ve Konusu

Çalışmada Türkiye'nin güzide İllerinden biri olan Hatay'ın İlçesi olan İskenderun'un turizm etkinliklerinin neler olduğuna değinilmiş ve İskenderun'da yürütülen turizm faaliyetleri sürdürülebilir turizm unsurları göz önüne alınarak bir değerlendirilme yapılmıştır. Ayrıca İskenderun İlçesinde sürdürülebilir turizm modelinin uygulamada ortaya çıkan pozitif veya negatif etkileri nezdinde bölgeye olan yansımaları üzerinde durulmuştur.

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ve gözlem tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın ilk aşaması doküman analizi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi; araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir yöntemdir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanıldığında araştırmanın geçerliliğini önemli ölçüde arttıracak bilgi kaynaklarıdır (Serin Karacaer, 2021: 429). Nitel araştırmalar alan araştırmalarında ilgili konunun derinlemesine inilerek araştırılmasına imkân vermesi açısından oldukça verimli olmakta ve tercih edilmektedir. Bu bağlamda alana ait yazılı ve görsel materyaller elde edilmiştir. Resmi kurumların güncel web siteleri izlenerek bilgiler derlenmiştir. Araştırmacıların alanda yaşamaları alanı gözlemlemesine ve gelişmeleri izlemesine olanak sağlamıştır.

Resim 1. İskenderun Yer Bulduru Haritası

Kaynak: <https://www.lafsozluk.com>, 2023.

3. Araştırmanın Amacı

Şehirde sanayi yatırımları (demir çelik, liman hizmetleri, ticaret) oldukça gelişmiş olup endüstriyel kimliğiyle ön plana çıkan şehrin turizm potansiyeli endüstriyel kimliğinin gölgesinde kalmıştır. Bu bağlamda araştırma alanına mevcut turizm potansiyelinin tespit edilerek sürdürülebilirlik bakış açısıyla turizm faaliyetlerinin yerini nasıl alabileceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

4. Tarihsel Bağlamda İskenderun

Türkiye'nin İli olan Hatay'ın İlçesi olan İskenderun Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaparak tarih sahnesinde var oluşu M.Ö. 333 senesine kadar dayanmaktadır. M.Ö. 333 senesinde Büyük Makedonya Kralı olan Büyük İskender bu bölge ve civarlarını ele geçirince buraya Alexandretta adını vermiştir. İlerleyen zamanda İskenderun bölgesi Büyük İskender tarafından kurulan diğer kentlerden ayırt etmek amacıyla bu bölgeye Alexandria Minor (Küçük İskenderiye) diye tabir edilmiş olup ilerleyen süreçte İskenderun diye anılarak bugünlerimize doğru gelmesine ortam hazırlamıştır (Darkot, 1968). İskenderun'un hakimiyeti Helenistik dönemi sonrasında Romalıların eline geçmiş, bu süreçte İranlılar tarafından saldırılar maruz kalmıştır.

VII. yüzyıl ortalarına doğru Müslüman olan Arap kabileleri idaresine geçen İskenderun, 987 senesinde Doğu Roma tarafından egemenlik altına alınmıştır (Ürkmez, 2014). İskenderun daha sonra sırasıyla; Eyyübler, Haçlılar, Memlüklüler ve sonrasında 1517'de Osmanlı İmparatorluğunun idaresine geçmiştir. I.Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı idaresinde olan İskenderun savaş sonrasında İtilaf Devletleriyle Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanması sonrasında 1918'de Fransız kuvvetlerince işgal edilerek Fransa'nın eline geçmiştir. 21 Ekim 1921 senesinde Fransa ile I. TBMM arasında imza edilen Ankara antlaşmasıyla Hatay bölgesi İskenderun Sancak Yönetimine bırakılmıştır. Diğer yandan Fransa Hükümetinin Suriye'ye bağımsızlık tahsis edilmesi yönündeki çalışmalar neticesinde Türkiye'nin müdahalesi gerçekleşerek 1937 senesinde Bağımsız Hatay Devleti kurulmasını sağlamıştır. 1937 senesinde İskenderun anavatanı olarak Türkiye sınırları içerisinde yer almıştır.

5. Araştırma Alanı Sosyo-Kültürel Yapısı, Ulaşımı ve Coğrafi Konumu

İskenderun, Kahramanmaraş ve Hatay'a kadar uzanan Amanos (Nur) Dağları eteklerinde kurulu 37 derece kuzey eylemi ve 36-37 derece doğu meridyenleri üzerinde yer alan oldukça gelişmiş bir şehirdir. Ayrıca araştırma alanının batısında Akdeniz'e kıyısı olup güney bölgesinde Antakya(Hatay) İli

yer almakla birlikte kara ve havayolu ulaşımına elverişli bir konuma sahiptir. İskenderun'da birçok etnik grup olan Araplar, Kürtler, Ermeniler ve Arap Nusayriler(Alevi) ile az da olsa Çerkezler yaşamlarını sürdürmektedir. Çok kültürlülüğü bünyesinde barındıran İskenderun, doğal limana sahip olması, birçok tarihi ve kültürel kaynakların bölgede bulunması ve turizm açısından da ülkemiz için bir hayli önem arz eden bir konuma sahip olmasını sağlamıştır.

İskenderun, körfezde bulunması sebebiyle İskenderun Limanının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, Akdeniz Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesinin bir nevi ithalat ve ihracat kapısı olma görevlerini üstlenerek öncelikle Kuzey Irak ardından Orta Doğu Bölgeleri için de transit ticaretinde önem bir konumda yer almaktadır(ITSO, 2022).

5.1. Araştırma Alanı İklimi ve Nüfusu

İskenderun İlçesine bağlı 45 mahalle olup nüfusu Adrese Dayalı Kayıt Sisteminde TUİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) açıkladığı rakamlar uyarınca, 2020 senesinde 250.964 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (iskenderun.gov.tr, 2023).

Araştırma alanında Akdeniz iklimi hakim olarak görülmekte olup yine bu iklim özelliklerine ait olan bitki örtüsü türlerine özgü endemik türler görülmektedir. Yaz ayları oldukça sıcak ve kış ayları da ılık ve yağışlı bir iklim şartları bölgede hüküm sürmektedir. Bu özelliği itibariyle deniz kıyıları yazın deniz turizmine oldukça elverişli bir durumdadır. Araştırma alanında en yüksek sıcaklık 30-35 derece olarak seyretmiş, en düşük sıcaklık ise 10-15 derece olarak ölçülmüştür. Turizm faaliyetleri açısından 12 ay uygunluk göstermektedir.

5.2. Araştırma Alanı Bulguları ve Sürdürülebilir Turizm Faaliyetleri

Turizm sektörü, ülkelerin kalkınması için hayli önemli duruma gelerek ülkeler bu alanda yapılacak yatırımlara hız vermiştir. Uluslararası turizm piyasasında önemli bir konuma gelen turizm özellikle yerel ve bölgesel alanlarda sürdürülebilirliğinin sağlanmasına büyük önem atfetmişlerdir. Bu maksatla ülkeler turizm piyasasından elde ettiği geliri artırarak kalkınma ve refahlarını sağlamanın ve bu alanda çalışan insanların sayılarını da artırmanın planlarını yapmışlardır. Burada alternatif bir turizm modeli olan sürdürülebilir turizm türü ortaya çıkmıştır.

Türkiye; üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olması, birçok medeniyete ev sahipliği yapması ve bu medeniyetlerden kalan kültürel kalıntıların olması, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir köprü konumunda bulunması ve

İkliminin sıcak ve ılıman olması dolayısıyla büyük bir turizm potansiyeline sahiptir. Hatay İli, Türkiye'nin gerek ekonomik getirisi gerekse de turizm piyasasındaki rekabet edilebilir gücünün var olması yönüyle çok önemli bir turizm merkezlerinden biri olmuştur. Araştırma alanı olan İskenderun Hatay'ın en gelişmiş İlçesi olup sahip olduğu sürdürülebilir bir turizm olan doğal limanın ve turistik mekanların varlığıyla öne çıkmaktadır. İklim özelliklerinin uygun olmasıyla hem deniz turizmine hem de gerisinde uzanan Amanos (Nur) Dağlarının varlığı nedeniyle yayla turizminin de yoğun olarak yapıldığı yerlerden birisi konumundadır.

Bilinen haliyle İskenderun bir sanayi şehridir. Sanayi adına en önemi varlığı İskenderun Demir Çelik Tesisi ve yan kuruluşlarıdır. İskenderun demir çelik tesisi (İsdemir), yıllık 5,3 milyon ton / yıl sıvı çelik olmak üzere 3.5 milyon ton /yıl yassı ürün, 0.6 milyon ton / yıl kangal ve 2.5 milyon ton / yıl kütük nihai mamul üretim kapasitesine sahiptir. Aynı zamanda yassı ve uzun ürün üretebilen tek entegre yassı çelik üreticisi konumunda bulunmaktadır (isdemir.com.tr, 2023). Çelik ve yan ürünleri başta inşaat sanayi olmak üzere sanayinin vazgeçilmez kaynağı durumundadır.

Kuruluşu 1970'li yıllara dayanan sanayi tesislerinin varlığı önümüzdeki yıllarda da var olmaya devam edecektir. Sanayi tesislerinin varlığı göz önüne alındığında İskenderun'un sürdürülebilirlik adına öncelikli ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bağlamda başta hava – su ve toprak olmak üzere yaşanabilir bir çevre içinde üretim – kalkınma ve temiz çevre dengesinin korunması hayati öneme sahiptir. Üçlü denge sağlandığı takdirde ilçede turizmin varlığı kendine yer edinebilecek ve sürdürülebilir bir hüviyete kavuşacaktır.

İlçede var olan potansiyel incelendiğinde başta doğal kaynaklar olmak üzere kültürel özelliklere dayalı geniş hacimli potansiyel taşıdığı görülmektedir. Bu özellikleri aşağıda şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

5.2.1. Kültürel Turizm

Bugünkü var olan İskenderun şehri olan Alexandretta Antik Kenti, 1973 senesinde Esentepe civarında gerçekleşen kazı faaliyetlerinde antik kente ait kalıntılara rastlanmış Büyük İskender'e ait olduğu düşünülen bir büste bu bölgede bulunmuştur (iskenderun.gov.tr, 2023). Antakya (Hatay) tarafından İskenderun İlçesine girerken liman kalıntılarının duvarlarıyla kent merkezinde bulunan tarihi binaların bazı kısımları halen mevcudiyetini korumaktadır. Bu bakımdan araştırma alanında Esentepe civarında turistik unsurların günümüzde bir kısmının varlığını koruması sürdürülebilir turizm açısından oldukça önem teşkil etmektedir.

Resim 2. Alexandretta Antik Kenti (İskenderun/Hatay).

Kaynak: Hatay Gastronomi ve Turizm Derneği web, 2023.

İskenderun İlçesinde bulunan Bakras Kalesi, tarihi dönemlere tanıklık etmiş olup bu gün halen ayakta durmaya devam etmektedir. Ortaçağ döneminden kalma sanılan, tarih bakımından Helenistik dönemden itibaren varlığını koruduğu varsayılan bu kale eşsiz mimari stiliyle ve tabiatla olan birlikteliği itibariyle meraklılarını bölgeye beklemektedir (aa.com.tr, 2023). Bakras Kalesinde geçmişte Romalıların, Haçlıların ve Bizanslıların idaresinde olduğu üzerine tahminler yürütülmektedir. Bakras Kalesi'nde restorasyon çalışmalarının ve çevre düzenlenmesinin yapılması ve koruma altına alınması neticesinde ihtişamlı bir görünüm kazanabilmesinin önü açılabilir ayrıca araştırma alanı turizm piyasasına kazandırılarak sürdürülebilir turizm faaliyetlerinde rekabet edilebilmesini de sağlayacak bir zemin oluşturulabilir.

Resim 3. Bakras Kalesi (Bakras Köyü)

Kaynak: <https://www.aa.com.tr>, 2023.

Diğer kültürel turizm örneği ise İskenderun Deniz Müzesidir. İskenderun şehrinin göz bebeği olan İskenderun Deniz Müzesi, ülkemizde üçüncü sırada gelen deniz müzesi olup 1930 senesinde üç kattan ibaret bir konut şeklinde yapılmış, 1942 senesinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca satın alınarak 1942-96 seneleri arasında İskenderun Deniz Üs Komutanlığı'nın karargâhı olarak kullanılmıştır (ITSO, 2022). Bu müze 2008'de özgünlüğüne yakın bir restorasyon geçirerek bu günlerde Hatay'ın Kurtuluşunu anımsatan, İskenderun'un tarihine ışık tutan ve Türk Deniz Harp tarihinin geçmişine eğilim gösteren büyük bir kütüphanenin varlığıyla yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeri olmuştur. Bu bağlamda araştırma alanında bulunan bu müze kültürel turizm varlığıyla bölgeye bir katkı sunmakla birlikte turizm açısından da bölgede canlılığı sağlamaktadır.

Resim 4. İskenderun Deniz Müzesi

Kaynak: <https://www.aa.com.tr>, 2023.

İskenderun İlçesi'nde bulunan Fransız Askeri Mezarlığı sürdürülebilir bir kültürel turizm örneği olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında 1918 yılında yapılan Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Fransa İlk olarak İskenderun - Dörttyol civarını işgal ederek bölgeye yerleşmiştir. Fransa ile I.TBMM arasında 1921 Ankara Antlaşmasının imzalanmasına kadar Fransızlar bölgede var olmuştur. Fransız Askeri Mezarlığı 1919 - 1921 seneleri arasında ölen Fransız askerlerinin olduğu yerdir. Yurtdışından ziyarete gelen ilgili ve meraklı turistlerin uğrak yerlerinden biridir. Sürdürülebilir turizm açısından bölgeye turist gelmesini sağlayarak kalkınmasını sağlayan unsurlardan biri olmuştur.

Resim 5. Fransız Askeri Mezarlığı

Kaynak: <https://fosmanca.art>, 2023

Araştırma alanında bulunan Sarıyer Kanyon Parkı projesi 2021 senesinde yerel mahalli idarenin ve devlet kurumlarının desteği ve aracılığıyla projesi hazırlanmış, bölgede doğayla iç içe olup, yüksekte yer alarak ve harika bir seyir açısına sahip bir konumdadır. Sürdürülebilir turizm açısından doğaya zarar vermeyen, doğayla uyumlu olan bu kanyon parkının hayata geçirilmesiyle yerel ve bölgesel turizm sektörüne katkı sunması amaçlanmaktadır. Bir cam terasın ilerleyen dönemlerde inşa edilmesi düşünülmekte olup, bölgenin ekonomik ve sosyal açıdan dünya turizmüne tanıtılmasını hedefleyen önemli hususlar arasında başta gelmektedir.

Resim 6. İskenderun Sarıseki Kanyon Parkı (Sarıseki/İskenderun)

Kaynak: <https://8gunhaber.com>, 2023

5.2.2. İnanç Turizmi

Araştırma alanında mevcudiyetleri bulunan Camiiler ve Kiliseler turistlerin bölgeye olan ilgiyi canlı tutmaktadır. Hatay İli birçok kavime ve medeniyete evsahipliği yapmış olup burada yaşayan milletler kendi dini inançlarına özgü ibadethaneler inşa etmişlerdir. Bu durum bölgenin bir inanç merkezine dönüşmesini sağlayarak sürdürülebilir turizm adına bir faaliyetler ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İskenderun'da varlığını sürdüren Kaptan Mehmet Paşa Camiisini, 1864 senesinde Kaptan Mehmet Paşa, ahşaptan bir bina ile tek şerefesi olan taş minare şeklinde inşa ettirmiş, 1974 senesinde ahşaptan olan bölümü yıkılarak günümüzde betonarme ile birlikte yalnız bir kubbeden ibaret olacak şekilde tekrar yapılmıştır (ITSO, 2022). Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne ait olan bu yapı VGM tarafından 2005 senesinin sonuna doğru aldığı yıkım kararın etkisiyle bütünüyle yıktırılmış olup yeniden minareleri yaptırılarak 1864 senesinden bugüne ulaşabilen bir tek eski bir taş minaresi olup bu da tarihi olarak tescil edilmiştir. Bu tarihi camiiinin sadece bir adet minaresi tarihe ışık tutmaktadır. Bu bakımdan bu camii ilgili ve meraklı olanları ziyarete açık beklemektedir. Bu tarihi yapı, bütünüyle günümüze gelemese de eski bir yapıyı bünyesinde barındırması açısından sürdürülebilir bir turizmin gereklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma alanında bir diğer tarihi kalıntı olarak öne çıkan unsurlardan biri, Yunus Sütunu olarak adlandırılmaktadır. Bu sütun, bölge halkı tarafından Yunus Peygamber'in yunus balığının karnından çıkarak bu bölgeye ayak bastığına inanılan bir yer olarak kabul edilmektedir. Yunus Sütunu, İskenderun - Payas demiryolu yapımının üstünde konumlanmış olup, araştırma alanının giriş kapısının kalıntısı olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir (ITSO, 2022).

Resim 7. Kaptanpaşa Camii (Ulu Cami)

Kaynak: Ahmet Bican Gedik, 2023.

İskenderun bölgesinde yer alan bir başka camii de Nihal Atakaş Camiisidir. Yapımı 21. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına dayanan bu cami Selçuklu, Osmanlı ve modern mimari stillerine özgü olarak inşa edilmiştir. İskenderun Belediyesi ile İş insanı Recep Atakaş'ın destekleriyle inşa edilen bu camiiye Recep Atakaş'ın eşinin ismi verilmiştir. Nihal Atakaş camiinin dünyada yalnızca örneği Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de olması ve deniz kıyısının doldurularak sert bir kaya parçası üzerine inşa edilmiş olması nedeniyle bölgeye merak duygusunu daha da cezbettirmektedir.

Resim 8. Nihal Atakaş Camii

Kaynak: <https://m.haberturk.com>, 2023

Araştırma alanında bulunan dini ritüele sahip Marcircos Kilisesi (Aziz Georgios) 1585 senesinde kurularak bugünkü İskenderun Sadık Ahmet caddesinde yer alarak varlığını günümüze kadar taşımıştır. Ziyarete açık olan bu kilisede bölgede yaşayan rum ortodokslar tarafından halen ibadet yapılmaktadır. Bu Kilisede her sene 5 Mayıs günü Hıdır İlyas şenlikleri ile 6 Mayıs Aziz'in isim günü olarak kutlamalar gerçekleştirilmektedir. İskenderun İlçesinde bulunan kiliselerden biri de Aziz Nikola Kilisesidir. İskenderun Şhit Pamir Caddesinde bulunan bu kilisede çok değerli tablolar ile işlemler yer almaktadır. Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremde hasar alan Aziz Nikola Kilisesi tekrardan ibadete açık olacağı günleri özlemle beklemektedir.

İskenderun İlçesinde bu kiliseler haricinde, Karasun Manuk Ermeni Kilisesi (1872) ve İtalyan Katolik Latin Kilisesi (17.yüzyıl başlarında inşa edilmiştir.) mevcut durumda olup ibadete ve ziyarete açık olmaları nedeniyle inanç turizm kapsamında bölgeye turist gelmesini sağlamaktadır.

Resim 9. Aziz Nikola Ortodoks Kilisesi

Kaynak: <http://www.hatay.gov.tr>; 2023. (Restorasyon aşaması devam etmektedir)

5.2.3. Doğa ve Macera Turizmi

İskenderun'da doğayla uyum içerisinde olan alternatif turizm modelleri de yapılmaktadır. Bunların başında İskenderun'da icra edilen Yamaç paraşütü turizmi gelmektedir. Yamaç paraşütü, eğimli bir yamaçtan aşağıya doğru kendini paraşütle bırakarak rüzgarın etkisiyle yüksekte tutunmayı sağlayan bir turizm olarak meydana çıkmıştır. Bu turizm çeşidi, İskenderun İlçesinde faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve bölgeye olan macerasever turistlerin ilgisini canlı tutmaktadır. Böylece sürdürülebilir turizm adına bölgeye olan ziyaretçi ve yamaç paraşütü kullanıcı sayıları giderek artmaktadır.

Resim 10. İskenderun Yamaç Paraşütü (İskenderun).

Kaynak: <https://www.sayfagazetesi.com>, 2023.

Araştırma alanına bakıldığında İskenderun sahili ve Karaağaç sahili denize sıfır konumuyla birçok turistin ilginı çekerek turizm bakımından önemli bir yapı taşına sahiptir. Bu sahillerde deniz turizminin icra edilmesi de bölgeye olan turistlerin zevk ve isteklerine hitap edebilecek düzeyde bir çeşitlilik sağlamıştır.

İskenderun - Belen İlçelerinin arasında yer alan, turizm alanı olan Soğukoluk Güzelyayla, serin ve mis gibi kokusuyla dinlenme mekanı olarak yerli ve yabancı bir çok turisti ağırlayarak turizm açısından bir uğrak yer durumundadır. Tabiatla iç içe bir konuma sahip olan Soğukoluk Güzelyayla, insanların rahatça dinlenebileceği, piknik yapabileceği, doğanın tadını çıkarabileceği ve tabiata olan ilgisini artırabileceği eşsiz yerlerden biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Resim 11. Soğukoluk Güzelyayla'dan Bir Görünüm (Soğukoluk Güzelyayla)

Kaynak: <http://www.belen.gov.tr>, 2023.

5.2.4. İskenderun Konaklama Kapasitesi ve Faaliyetler

Farklı konaklama konseptleri ve yöresel öğeleriyle öne çıkan İskenderun otelleri, farklı ihtiyaç ve beklentilere yanıt verebilecek bir çeşitlilik sergilemektedir. Mimarisi, konforu, özenli hizmetleriyle beğeni kazanan ilçe otelleri arasından seçim yapmak zor olabilmektedir. İlçe merkezinde, deniz kenarında ve denize yakın konumlarda yer alan pek çok otel seçeneği bulunmaktadır. Ayrıca doğal alanlarda ve yaylalarda bulunan yayla otelleri göz önünde bulundurulduğunda çeşitlilik sağlamaktadır. Bakanlık belgeli konaklama işletmelerinin yanı sıra belediye belgeli ahşap ve bungalov ev seçenekleriyle öne çıkan konaklama yerlerinde de daha esnek bir anlayış sunmaktadır. Ekonomik tatil planlayan tatilseverleri ağırlayan apart oteller, merkezdeki konumlarıyla beğeni kazanırken, süit otel ve SPA oteli seçenekleri, çeşitliliği tamamlamaktadır (turkishairlinesholidays.com, 2023).

Tablo 1. İskenderun Konaklama İşletmeleri

	İşletme	Oda	Yatak
Yıldızlı	11	618	1254
Özel konaklama belgeli	1	18	36
Butik	1	33	66
Toplam	13	669	1356

Kaynak: Hatay Valiliği web, 2023.

İskenderun ilçesinde butik, özel konaklama tesisleri ve yıldızlı oteller olmak üzere 659 oda ve 1356 yatak kapasitesi bulunmaktadır (Tablo-1). Toplam alındığında yıllık 494.940 kişiye hizmet verebilecek kapasiteye sahiptir. Ayrıca çevre ilçeler olan Arsuz, Belen ve Dörtöyl ilçelerinin yakın konumda oldukları dikkate alındığında bu kapasite daha da artmaktadır.

5.2.5. İskenderun Yeme İçme Kültürü (Gastronomi)

İskenderun sahip olduğu birçok turizm olanağına rağmen İskenderun dendiğinde akla ilk olarak gelişmiş mutfağı gelmektedir. Dünya Gastronomi Şehri unvanına sahip Hatay'ın ilçesinde yemek yemek, başlı başına tatil aktivitesi olarak görülmektedir.

Kültürel çeşitlilik bölgenin yemek kültüründen sokaklarına kadar pek çok noktada kendini göstermekte olup Türk ve dünya mutfağının seçkin lezzetlerinden örnekler sunan İskenderun'da farklı damak tatlarına uygun menüleri erişebilmek mümkündür. İştah açan lezzetlerin başında kebab çeşitleri gelmektedir. Özellikle kâğıt ve tepsi kebapları öne çıkan yemekler arasındadır. Etlı yemeklerde ise Belen tava, tuzda tavuk, içli köfte ve İskenderun döneri ön plandadır. Hatay bölgesi dendiğinde akla gelen humus, bakla ezmesi, çökelek salatası, zeytin üfelemesi, muhammara, sürk ve mütebbel gibi mezeler de yemeklere eşlik etmektedir. Fellah köftesi, firik pilavı, kepe pilavı ve şişperek çorbası yine yöreye özgü lezzetler arasındadır. Katıklı ekme, kaytaz böreği, biberli ekme ve kapalı lahmacun, tatil dönüşü alışkanlık yapabilecek lezzetler arasındadır. Sıyırma kabak dolması, ıspanak borani, farklı damak tatlarına hitap etmeyi başaran sebze yemeklerinin yalnızca birkaçı. İskenderun'da künefe, kömbe, kerebiş, haytalı ve kireçte kabak gibi tatlıları gözde yemekleri arasındadır (turkishairlinesholidays.com, 2023)

5.2.5.1. Tescil adayı bir ürün: "İskenderun Karidesi"

İskenderun Körfezi özellikle jumbo karides türü açısından zengin bir bölgedir. "İri karides" adı ile tanınan bu karides; Süveyş kanalı açıldıktan sonra Hint okyanusu ve Kızıldeniz den İskenderun körfezine yerleşmiştir. Bu karides türü büyük ve bol etlidir. İskenderun Körfezi'nde sular soğuyunca sürüler halinde ılık sulara doğru göç ederler. Körfezin suları ısınmaya başladığında dönüş yolculuğu da başlar. Yol aldıkça irileşen karideslerin ayakları arkadan öne doğru dökülür. İskenderun Körfezi'ne varanların önemli bir kısmının iki ayağı kalır ve bunun adı "Jumbo" dur. Dünyanın en lezzetli Jumbo Karidesleri İskenderun Körfezi'nin dışında hiçbir yerde bulunmaz. İskenderun Körfezi "Jumbo karidesi" İstanbul'da ve Avrupa'da 5 yıldızlı otellerde lüks besin sınıfına girmekte ve yüksek fiyatlarla satılmaktadır. İskenderun karidesi vitamin, mineral, B12 kaynağı ve protein açısından mucize besin ve içerdiği selenyumdan dolayı kansere karşı

koruyucu besin grubundadır. Körfez de 10 – 20 metre derinliklerde yaşayan iri boylu Jumbo karides ihracatı ”İskenderun Jumbo Karides”i markasıyla yapılmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinin kıyılarında iri karides avlanmasına karşın, “İskenderun Jumbosu” lezzetinde olmadığı bilinmektedir. İskenderun’dan dondurulmuş olarak ihraç edilmekte veya buzlanarak iç piyasaya sevk edilmektedir (İskenderun Kaymakamlığı web, 2023).

DEĞERLENDİRME

İskenderun özelinde ancak ülke genelinde de turizm işletmelerinde uygulanabilecek sürdürülebilirlik tedbirleri:

- Başta sanayi tesisleri olmak üzere çevre üzerinde etkili olabilecek olan tesis ve işletmelerin faaliyetleri yakından izlenmelidir. Gerekli zamanlarda denetimler yapılmalı ve halka açıklanarak katılımlar sağlanmalıdır. Bu bağlamda başka sivil toplum kuruluşları olmak üzere yerel halk da bilinçlendirilerek izleme faaliyetlerine dahil edilebilir.
- Çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önce önleyicilik ilkesi gereğince işletmelerin kuruluş ve belgelendirme aşamasında gerekli şartları taşımaları sağlanmalıdır.
- Hava ve deniz suyu kalitesine ait raporlar dikkatle izlenmeli tehlike sınırlarına ulaşmadan otoritelerin harekete geçmesi sağlanmalıdır.
- Şehir kent konseyinde sanayi ve turizm bölümleri oluşturularak belli periyotlarla bilgi vermeleri sağlanmalıdır.
- Turizm işletmelerinin çevre sertifikasına sahip olmaları teşvik edilmelidir.
- Ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda eş zamanlı ve eşit kalkınma ancak sürdürülebilir kalkınma amaçlanmalıdır. Bu bağlamda insanlığın refahına hem ekonomik hem sosyal hem de çevresel olmak bütüncül bakış açısıyla (isdemir.com.tr, 2023) faaliyetler incelenmelidir.
- Konaklama, yeme – içme ve seyahat işletmeleri çevreci sertifika almaya teşvik edilmelidir.
- Bu bağlamda su ve enerji tasarrufuna ait uygulamalara gidilmelidir.
- Atıkların geri dönüşümü sağlanarak hava – su – toprak kirlenmesini önleyici tedbirler alınmalıdır.
- Geri dönüşüm sistemi kurularak yerel yönetim ve işletmelerle işbirliğine gidilmelidir. Bu konuda metal, cam, kâğıt, mutfak yağları niteliğindeki atıkların “atık” olmadığı ayırdına varıp hammadde

kaynağı olarak değerlendirilmesi (Şanlıöz Özgen, Dilek, Türksoy, & Kaygalak Çelebi, 2016: 271) yapılmalıdır.

- Yapılan çevreci uygulamalar şehirdeki panolarla halka duyurularak halk bilinçlenmeye davet edilmelidir.
- İlçenin ürünleri (jumbo karides gibi) tescillenerek kontrol altına alınmalıdır.
- Şehrin 12 ay boyunca sıcak mevsim yaşaması hava sporları bakımından avantaj sağlamaktadır. Özellikle yamaç paraşütü tutkunları Amanos dağından uçuşa geçmekte ve şehrin üzerinden süzülerek sahile inmektedir. Fakat sahilde paraşütçüler için iniş pisti bulunmamaktadır. Bu yönde düzenlemenin yapılarak daha fazla sporcuya güvenli uçuş imkânı sağlanmalıdır.
- Hatay bölgesinde inanç turizmine konu olan çan – ezan – hazan İskenderun için de geçerlidir. İlçede bulunan cami, kilise ve sinagogların envanteri çıkarılarak tanıtım broşürlerinde yer alması sağlanmalıdır.
- Şehirde yaz mevsimi oldukça sıcak geçmesine rağmen yerli halk yaylalara çıkarak serinlemektedir. Hatta yaz mevsimini yayla evlerinde konaklayarak geçirmektedir. Soğukluk, Alan Yaylası gibi yaylalar yerel halkın yanı sıra turizm adına da planlanarak konaklama imkanı sunacak konumdadır.
- Ülkemizde kurulan 3. Deniz Müzesi İskenderun deniz Müzesi olup müstesna bir özelliğe sahiptir. Müzenin kataloglara alınarak tanıtımı yapılmalıdır.
- Tur programları GAP turu kapsamında Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin şehirlerini kapsamaktadır. İskenderun tur programlarında yer almamaktadır. Tur operatörleri ve seyahat acentaları ile gerekli bağlantıların yapılarak İskenderun’u programlarına almaları sağlanmalıdır.
- İskenderun’a gelen ziyaretçilerin önemli bir kısmı şehirde bulunan endüstri tesislerinin varlığı nedeniyle iş için gelmektedir. Gelen ziyaretçilere şehrin potansiyelini yansıtacak şekilde paket programlar sunularak hem iş hem tatil anlayışı gerçekleştirilmelidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İskenderun İlçesinde sürdürülen turizm etkinliklerine bakıldığında oldukça çeşitlilik arz eden bir turizm potansiyeli olduğu öne çıkan hususlardan birisidir. Gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir

turizm ile olan uyumu da araştırma alanı için oldukça önem arz eden bir durumdur. Doğayla iç içe bir şehir olan ve gelişmiş bir demir-çelik sanayi bölgesine sahip konumda olan İskenderun, bünyesinde barındırdığı turizm etkinlikleriyle de gerek bölgesel gerekse de dünya turizm piyasasında önemli bir konuma adaydır.

İskenderun İlçesinde, yürütülen turizm etkinliklerine bakıldığında doğal turizm ve kültürel turizm etkinliklerin öne çıktığı görülmektedir. Kültürel turizm faaliyetlerinde, tarihi kalıntıların varlığı, dini ritüellere hitap eden Camii, Kilise ve Sinagogların varlığı ve daha birçok kültüre ait izlerin bölgede var olması sürdürülebilir turizm kapsamında oldukça önemlidir. Doğal turizm etkinliklerinde ise, bölgenin ikliminin uygun olması ve deniz kıyısında bulunması sebebiyle deniz turizminin yapılması, ekstrem sporlarına biri olan ve hayli ilgi uyandıran yamaç paraşütü etkinliklerinin organizasyonu, tabiatle iç içe bir konumun etkisi ve doğal kanyonların varlığı sürdürülebilir bir turizm üzerinden geleceğe taşınması için fırsatlar sunmaktadır. Bölgede bahsedilen turizm faaliyetlerin yürütülmesi yerel ve ulusal kalkınmayı sağlayarak bölgenin sosyo-kültürel olarak da gelişmesinin ve bölgenin dünyada tanınırlığının da önünü açan temel nedenler olarak kendini göstermektedir.

Araştırma alanı olan İskenderun'da birçok medeniyete dair izler görmek mümkündür. Bir liman kenti olan İskenderun tarihsel süreçte ticaretin etkin olarak gerçekleştiği bir konuma sahip olmuştur. Bu bakımdan bölgede hareketli geçen ekonomik ve sosyal bir süreç yaşanmıştır. Böylece araştırma alanında, bu süreçte dünya ticaretinde öne çıkacak bazı atılımlar gerçekleştirme içerisinde olup kalkınmasını sağlayacak, bölgenin sürdürülebilir bir turizm merkezi haline getirilmesi hususunda bazı adımlar atılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan iç turizme olan isteğin az olduğu ülkeler nezdinde (Türkiye'de dahil olmak üzere), dünyada ilgi ve merak uyandıran turizm isteğine göre bir turizm piyasasının üretilmesinde devletin katkısını gerektirmekle birlikte turizm amaçlı tesislerin idaresinde de aracısız olarak katılım göstermesini gerektirmektedir (Jenkins, 1982).

İskenderun ilçe statüsünde olmasına rağmen il olma arzusuna ve bununla ilgili yeterli donanım ve kapasiteye sahip bir potansiyeli bulunmaktadır. Bir liman şehri olan İskenderun İlçesi, oldukça gelişmiş bir turizm potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan araştırma alanının ekonomisine ve kalkınmasına vesile olacak sürdürülebilir turizm etkinliklerinin yürütülmesi son derece gereklidir. Sürdürülebilir turizm kapsamında çevreyle uyumlu olacak, yerel değerlerin öne çıkarılmasını sağlayacak bir ortamın varlığını sağlamak ve turizm piyasasından payını alabilmek amacıyla bölgede gelecek kuşaklara bırakılacak tarihi bir mirasın olmasına zemin hazırlamak üzere bazı çalışmalar yapılması da son derece önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Besleme, M. ve Dönmez, F. G. (2022). İskenderun TSO İstatistik Raporu (2017-2021), İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). Turizm ve Çevre, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Can, E., (2013), Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, (4): 23-40
- Darkot, B. (1968). “İskenderun”, İslam Ansiklopedisi, V/2, İstanbul 1968, s. 1090.
- Gilman, R. (2022). Context Institute., <https://www.context.org/about/>, 30.11.2021 (who-we-are/robert-gilman/ adresinden erişildi.)
- Jenkins. C. L. (1982). The Use of Investment Incentives for Tourism Projects in Developing Countries, Tourism Management. 3 (2): 91-97.
- Karaman, A. (1996). Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çevre, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, S. (2009). Özel İlgi Turizmi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özbeci, R.F (2002). Sustainable Tourism Development In Globalization Progress, Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference, Book: 4, Varna/Bulgaristan, 1-3, p. 135-150.
- Serin Karacaer, S. (2021). Türkiye’de Destinasyon Düşünleri, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, Cilt/Vol:18(2),Yıl/ Year: 2021, ss/pp: 421-436. DOI: 10.24010/soid.926726
- Seyhan, G. ve Yılmaz, B. S. (2010). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama: Calista Luxury Resort Hotel, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 2010, 51-74
- Şanlıöz Özgen, H.K., Dilek, S.E., Türksöy, S.S. ve Kaygalak Çelebi, S. (2016). Sürdürülebilir Turizm Yönetimi, (Ed. N. Koçak), Ankara: Detay Yayını.
- Ürkmez, N. (2014). İskenderun’da Bulunan ve Ele Geçirilen Eski Eserler (Old Art Pieces Discovered and Seized in Alexandretta), History Studies , A Tribute to Prof. Dr. Şerafettin Turan, Volume 6 Issue 3, p. 349-367, April 2014, Erzurum.
- Uğuz, S. Ç. (2011). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli (Alternative Tourism Potentail of Burhaniye in the Frame of Sustainable Tourism), Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 24, Temmuz - 2011, S. 332-353.
- Verma, V. K., ve Ansari, N. (2016). Tourism: Fastest Growing International Industries. Indian Journal of Applied Research, 5(12).

WEB KAYNAKÇASI:

Hatay Gastronomi ve Turizm Derneği (2023). https://www.hagader.org.tr/ava-da_portfolio/iskenderun/) Erişim: 06.12.2023

Hatay Valiliği web, 2023. Konaklama Raporu, <http://hatay.gov.tr/hatayda-nerede-konaklayabilirim> Erişim: 05.12.2023

İskenderun Kaymakamlığı web (2023). İskenderun Karidesi, Erişim: 08.12.2023
<http://www.iskenderun.gov.tr/iskenderun-karidesi> Erişim: 06.12.2023

<http://www.iskenderun.gov.tr/turizm-rehberi> Erişim: 06.12.2023

<http://www.iskenderun.gov.tr/ilcemizin-nufus-durumu> Erişim: 06.12.2023

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tarihi-miras-bakras-kalesi-kesfedilmeyi-bekliyor-962528#>Erişim: 06.12.2023

<https://www.lafsozluk.com/2009/03/iskenderun-nerededir-nereye-baglidir.html?m=1> Erişim: 06.12.2023

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur> Erişim: 06.12.2023

<https://m.haberturk.com/hatay-haberleri/65843149-dunyada-tek-ornegi-budapestede-varhatayin-iskenderun-ilcesinde-ibadete-acilan-nihal-atakas>
Erişim: 06.12.2023

<https://m.haberturk.com/hatay-haberleri> Erişim: 06.12.2023

<https://www.isdemir.com.tr/kurumsal>Erişim: 06.12.2023

<https://www.turkishairlinesholidays.com/tr-tr/iskenderun-otelleri-ve-tatil-paketleri> Erişim: 06.12.2023

<https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/> Erişim: 05.12.2023

<https://fosmanca.art/tarih-hatayda/uvey-sehir-iskenderun/alexandrette-fransanın-gozyaslari/>

Erişim: 05.12.2023

<https://8gunhaber.com/Mobile.aspx?go=habergoster&chid=8720>) Erişim: 05.12.2023

<https://www.sayfagazetesi.com, /2021/05/19-mayisi-gokyuzunde-kutladilar/>
Erişim: 05.12.2023

<http://www.belen.gov.tr/sogukoluk-guzelyayla-mahallesi-piknik-alani>
Erişim: 05.12.2023